

ПЕРСОНАЛІЗМ ЯК УКРАЇНЬСЬКА ДЕРЖАВНА ІДЕОЛОГІЯ: КОМЕНТАР ДО СТАТТІ ВОЛОДИМИРА САБАДУХИ*

Георгій БАЛЛ

Copyright © 2013

Я підтримую дві головні ідеї названої статті, а саме: 1) важливість ідеологічної сфери суспільного життя для будь-якої країни, тим паче для такої, котра, як нинішня Україна, досі перебуває на етапі національно-державного становлення; 2) бажаність чіткого введення персоналістичного змісту до вказаної сфери. Водночас хотів би висловити деякі думки стосовно конкретизації цих ідей.

Щодо першої ідеї я виходжу з потреби поєднання об'єднувальної функції ідеологічної сфери із плюралізмом наведених у ній поглядів як невід'ємною рисою демократичного суспільства. Спробою подолати суперечність між цими властивостями вказаної сфери є концепція дворівневої структури простору політичних ідеологій. Вона наголошує на значущості гуманістично й патріотично зорієнтованої *об'єднувальної (інтегративної) ідеології* (див. про неї: *Михальченко М.* Чи можлива інтегративна ідеологія в Україні? // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* – 1998. – № 6; *Балл Г.* Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах): вид. 2-е, доп. – Житомир, 2008). Являючи собою сферу ідейного консенсусу основних суспільних і політичних сил країни, об'єднувальна ідеологія має бути покладена в основу державної політики (незалежно від того, яка партія в даний період часу при владі), а також освіти й виховання дітей і молоді.

Об'єднувальна ідеологія не є чимось вигаданим теоретиками. Дещо подібне існує, наприклад, у США у вигляді так званої цивільної релігії. На відміну від тоталітарної, об'єднувальна ідеологія має бути антидогматичною й доповнюватися в житті суспільства специфіч-

ними *ідеологіями другого рівня*. Їх обирають окремі спільноти (що самовизначаються за різними критеріями) відповідно до своїх інтересів, уподобань і традицій, але не заперечуючи основних положень об'єднувальної ідеології. На обрання особою тої чи іншої з ідеологій другого рівня впливатимуть і риси її характеру, як-от надання переваги чи то стабільності життя, чи його змін, схильність у поглядах і вчинках, чи то до радикалізму, чи поміркованості й т. ін. Але провідні цінності, обстоювані об'єднувальною ідеологією, при цьому аж ніяк не ставляться під сумнів.

Цілком передбачуваним тут є скептичне запитання читача: як бути з тією обставиною, що ключова для окресленої концепції вихідна передумова “ідейного консенсусу основних суспільних і політичних сил” стосовно об'єднувальної ідеології є вкрай далекою від реалій сьогоденної України? Та на цей закид можна відповісти такими аргументами. По-перше, ідеологія взагалі має справу із перспективними цілями; ті ж цілі, яких можна досягти більш швидко і які, відповідно, є справою поточної політики, мають – якщо політика є ідеологічно обґрунтованою – визначати кроки на шляху досягнення перспективних цілей. По-друге, сама концепція дворівневої структури простору політичних ідеологій є (принаймні, щодо України) не практико-політичною, а ідеологічною. А це значить, що не варто сподіватися на швидке впровадження вищеописаної дворівневої структури у політичну практику. Та водночас це означає, що організації і діячі, які прийняли обговорювану концепцію, мають зважати на неї, встановлюючи та коригуючи свої ідеологічні орієнтири. Конкретніше кажу-

*Психологія і суспільство. – 2013. – №1. – С. 21–30.

чи, вони мають, за інших рівних умов, віддавати перевагу тим ідеологічним настановам, які мають більші шанси увійти згодом до об'єднувальної ідеології, або до таких ідеологій другого рівня, які їй не суперечать. Задля цього зазначеним настановам має бути притаманний достатній потенціал толерантності (охоче пошлюсь тут на різнобічну характеристику цього концепту, здійснену А.В. Фурманом у тому самому числі журналу).

На мою думку, щойно сформульованим вимогам відповідають компоненти *ідеології персоналізму*, як її змальовує В. Сабадуха, але з одним істотним уточненням. Я б не став категорично відкидати принцип “кожна людина – особистість” і так само категорично протиставляти особистість “посередній людині”. Такий підхід може бути доречним хіба що у публіцистичному дискурсі, а також у працях з філософської антропології, де викладаються тези, цікаві у світоглядному плані, але не розраховані на безпосереднє застосування у суспільній практиці.

Поділ людей на “особистостей” і “не-особистостей” є більш ніж сумнівним з психологічного погляду. Чи можна уявити валідну методичку, яка б претендувала на здійснення такого поділу? А якби хтось усе ж таки запропонував її і спробував упровадити в практику, то це завдало б суспільству чималої шкоди як ще один засіб розділення соціуму замість того, щоб його згуртувати.

Ідеї зазначеного поділу гуманістично налаштовані психологи протиставляють ідею

особистісного зростання. Задовго до класиків західної гуманістичної психології її чітко висловив наш співвітчизник Олександр Лазурський. “Наявні від природи духовні сили, – писав він, – можуть аби залишитися нерозвиненими, у зародковому стані, або, навпаки, розгорнутися ad maximum як у кількісному, так і в якісному відношенні. І цей саме “священний вогонь”, це прагнення до якомога більш повного і всебічного розвитку своїх духовних сил ми вважаємо однаково цінним, чи виявлятиметься воно у яскравій та різноманітній психіці рясно обдарованої людини, чи у бідній, примітивній душі індивідуума, який належить до нижчого психічного рівня” (*Лазурський А.Ф.* Класифікація личностей: Изд. 3-е, перераб. – Л., 1924. – С. 65).

Особистісне зростання (яке не зводиться до стихійно забезпечуваного онтогенетичного розвитку психіки, а потребує цілеспрямованих зусиль, передусім від самої людини) є найбільш потрібним для підростаючого покоління та, водночас, можливим і бажаним у будь-якому віці. Йому мають сприяти батьки, педагоги, психологи, діячі мистецтва та ЗМІ, зрештою – усе суспільство. Переконалий, що ця теза заслуговує на відображення в об'єднувальної ідеології Української держави.

Сподіваюсь, що на сторінках журналу “Психологія і суспільство” буде продовжено обговорення важливих питань, порушених у статті В. Сабадухи.

Надійшла до редакції 25.08.2013.